

نخستین گزارش بلدیۀ تهران

علی ططری

اشاره

از انتخاب تهران به پایتختی توسط آغامحمدخان قاجار بیش از ۲۱۸ سال می‌گذرد. روزگاری که تهران به دارالخلافگی انتخاب شد، دهی کوچک و بی‌اهمیت در نزدیکی شهرری بود که تا پیش از آن تاریخ، نام آن را به‌سختی می‌توان از بین متون و اسناد پیدا کرد. پس از آن، تهران مهم‌ترین شهر ایران شد، اما این به معنای توسعه و پیشرفت سریع پایتخت نبود.

واقعیت این است که تا دوره ناصرالدین شاه قاجار (۱۳۱۳-۱۲۶۳ق) نمی‌توان رشد و توسعه قابل توجهی برای تهران قائل شد. ولی از آن دوره به بعد، روند گسترش شهر تهران و پذیرش مهاجر از دیگر مناطق کشور سرعت یافت؛ که تاکنون متوقف نشده و جمعیت ۱۵۰۰۰ تا ۳۰۰۰۰ نفری تهران که قریب ۳۰۰۰ نفرشان به امور نظامی و دیوانی مشغول بودند،^۱ اکنون به حدود ۱۲ میلیون نفر رسیده است.

منظور از نگارش این سطور تکرار مکررات نیست و با اینکه باور دارم درباره تهران قدیم محققان و مورخان کم کار نکرده‌اند، اما یافتن سندی از لابه‌لای صدها هزار برگ سند عرایض دوره چهارم مجلس شورای ملی مرا مسرور و مبرور نمود و لازم دانستم این سند نویافته درباره این کلان‌شهر را با وصف باملاحت دیگری به خوانندگان فرهیخته فصلنامه پیام بهارستان تقدیم نمایم. بنابراین، موضوع اصلی این مقاله، معرفی اجمالی اسناد نویافته از بلدیۀ تهران است که در آرشیو مرکز اسناد کتابخانه مجلس شورای اسلامی موجود بوده و شکل و شمایل گزارش‌گونه‌ای از شرح کارکرد بلدیۀ تهران از آغاز تا ماه‌های پایانی سال ۱۳۰۱ خورشیدی دربر دارد و نامه‌ای نیز به پیوست این گزارش آمده که از سوی کفیل بلدیۀ شهر تهران به مجلس فرستاده شده است.

۱. منصوره اتحادیه (نظام مافی)، اینجا طهران است، (تهران)، نشر تاریخ ایران، ۱۳۷۷، ص ۱۱.

مقدمه

مرکزیت تهران و وجود دولت و دربار در این شهر در دوره قاجار موجب شد از هر جهت گسترش یابد. به ویژه همان‌گونه‌ای که در سطور پیشین اشاره شد، این روند رو به رشد از دوره ناصری سرعت بیشتری یافت و در دوره مظفردین شاه به اوج خود رسید. اما سؤال اینجاست آیا به همان اندازه‌ای که تهران گسترش می‌یافت امکانات رفاهی آن نیز ایجاد می‌شد؟ از چند رساله‌ای که از دوره ناصرالدین شاه و مظفردین شاه قاجار به جای مانده است، مشخص می‌گردد پاسخ این سؤال منفی است. از گواهان این مدعا یکی، همان رساله قانون مظفری نوشته عبدالحسین خان ملک‌المورخین سپهر است که در دوره مظفردین شاه نگاشته شد. در این رساله، شرایط زیست‌محیطی تهران در دوره مظفردین شاه این چنین بیان شده است:

«در اصلاح مجرای آب دارالخلافه تمام امراضی که در شهر پیدا می‌شود به واسطه بدی آب شهر است، زیرا که آبی که در آن از فضلاب سگ و گربه و شتر و اسب و قاطر و الاغ و گوسفند و اطفال انسان و آب‌های ماست گندیده و آب پنیر و هندوانه و خربزه گندیده و آب دیزی‌پزی و صابون‌پزی و غیره و غیره باشد، چگونه مورث امراض غریبه نمی‌شود؟ و اگر بعضی کسان آب جاری در عمارات دارند و ازین آب مشروب نمی‌شوند، ناچار از بعضی اغذیه و مطبوخات که ازین آب در آن استعمال شده اکل و شرب می‌کنند. به علاوه، وقتی هوای شهر از این آب متعفن شد، هر کس استشمام این هوای متعفن را می‌نماید، مبتلای به هر گونه مرض می‌شود...»^۱

و در فراز دیگری از این رساله آمده است: «کوچه‌های شهر خیلی خراب و کثیف و پرنگاه و گودال‌های زیاد دارد و خاک‌روبه‌دان خانه‌هاست و اسباب تعفن هوا و مورث امراض می‌شود.»^۲ محتوای این رساله در اساس، ارائه پیشنهاداتی در زمینه اصلاح امور ظاهری و بنای شهر تهران است، ولی درستر آن است که آن را رساله‌ای انتقادی به شمار آورد.

به هر روی، به طور رسمی از «زمان مظفردین شاه قاجار (۱۳۲۴-۱۳۱۳ق) برای نخستین بار تشکیلاتی به نام «بلدیة» تأسیس گردید که محل آن در ساختمان «چادرخانه» یا «خیام‌خانه» روبه‌روی سبزه‌میدان بود و مدت‌ها ریاست آن را منوچهر میرزا عمادالدوله به عهده داشت و در حقیقت همان سازمان احتساییه بود.»^۳

ایجاد اداره مستقل بلدیة در دوره مظفردین شاه مورد موافقت قرار گرفت و این اداره در دوره مشروطیت کامل و قانونمند گردید؛^۴ به گونه‌ای که مجلس اول در یکی از نخستین اقدامات خود، «قانون بلدی مشتمل

۱. غلامحسین زرگری‌نژاد، سیاست‌نامه‌های قاجاری (رسائل سیاسی)، ج ۱، تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۶، ص ۶۱۷ و ۶۱۸.

۲. همان، ص ۶۱۸.

۳. حسین محبوبی اردکانی، تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، ج ۲، تهران: دانشگاه تهران، ۲۵۳۷، ص ۱۳۳.

۴. محبوبی اردکانی در کتاب «تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران» پیرامون سیر قانون بلدیة آورده است: «نخستین قانون بلدیة در ۲۰ ربیع‌الثانی ۱۳۲۵ ماده به تصویب رسید، لیکن هیچ‌گاه اجرا نشد... در پنجم ثور ۱۳۰۰ طی

بر ۱۰۸ ماده» را در ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۲۵ مصوب نمود.^۱ بدین ترتیب، در دوره مشروطیت بلديه به صورت رسمی تأسیس شد و شروع به کار کرد. نخستین رئیس بلديه در این دوره، خلیل خان اعلم الدوله ثقفی بود.^۲

در مجلس دوم نیز برای سر و سامان بخشیدن به وضعیت مالی و درآمدهای بلديه، «قانون مالیات بلدی نواقل در ۲۶ اسفند ۱۲۸۸»^۳ تصویب گردید. فعالیت بلديه در سال بعد از انقلاب مشروطیت ادامه داشت و حتی در دوران فترت مجالس و بحران‌های سیاسی وابسته به آن، بلديه بدون وقفه فعال بود؛ اما در پی کودتای اسفند ۱۲۹۹ برای نخستین بار تعطیل شد.

سید ضیاءالدین طباطبایی در اعلامیه خود بعد از کودتا، پیرامون اصلاح وضعیت بلديه تهران و حتی سایر شهرستان‌های کشور وعده‌های فراوانی داد. هر چند این موضوع برای برخی که وعده‌های سید ضیاء را نوعی تظاهر تلقی می‌نمایند، دستاویزی گردید، اما عملکرد چند ماهه وی واقعیت دیگری را نمایان ساخت؛ زیرا همان منابعی که وعده‌های سید ضیاء را با کنایه روایت نموده‌اند، شروح مفصلی از اقدامات و اصلاحات او را در همان مدت کوتاه ریاست وزرایی درج نموده‌اند.^۴ اما به موجب تصمیم دولت کودتا، در دوم حمل ۱۳۰۰، بلديه تهران بار دیگر با سازمان تازه‌ای تشکیل گردید و بدین ترتیب، پس از کمتر از پانزده

تصویب‌نامه‌ای اداره صحیه و معاونت عمومی بلديه تهران تأسیس گردید و در سوم دلو ۱۳۰۳ شمسى قانون دیگری برای تکمیل سازمان شهرداری و سپس در سال ۱۳۰۴ قانون جامع‌تری به نام قانون بلديه در ۷۰ ماده از تصویب مجلس گذشت و سرانجام قانون دیگری در سوم خرداد ۱۳۰۹ و وظایف و مسئولیت‌های شهرداری مشخص کرد.^۵، محبوبی اردکانی، همان، ج ۲، ص ۱۳۳ و ۱۳۴.

۱. روزنامه کاوه، «مختصر تاریخ مجلس ملی ایران»، ش ۵ (۱۳۳۷): ص ۱۳.

۲. محبوبی اردکانی، همان، ج ۲، ص ۱۳۴.

۳. مجلس شورای ملی، مجموعه فهرست تاریخی قوانین و مصوبات از دوره اول تا پایان دوره بیست و دوم قانونگذاری، تهران: اداره کل قوانین مجلس، ۱۳۵۱، ص ۴.

۴. عبدالله مستوفی در شرح اقدامات بلديه تهران در دوره کوتاه نخست‌وزیری سید ضیاءالدین طباطبایی آورده است: «یک روز دیدیم مأمورین چراغ برق، در خیابان لاله‌زار سیم‌کشی می‌کنند و همان شب در این خیابان تا جایی که سیم‌کشی رفته بود، چراغ برق دایر شد. خیابان علاءالدوله و اسلامبول بعد از چند روز چراغ پیدا کرد. چند روز بعد عده زیادی عمله مشغول خراب کردن سمت شمال میدان توپخانه که اداره بلديه بود شدند، و بلافاصله بنای زیادی مشغول بالا آوردن پی عمارت جدید گشتند، یک روز دیگر دیده شد در خیابان چراغ برق مشغول کندوکوب هستند و گاری‌های بلديه خاک می‌برند، این خیابان را شوسه کنند، احیاناً مأمورین صحی به دکان‌های آشپزی و کله‌پزی و چلوکبابی و سلمانی و حمام‌ها می‌روند، و دستوراتی راجع به پاکیزگی ظروف و کارابزار می‌دهند و التزام‌هایی می‌گیرند. چند روز بعد عده‌ای مأمور بلدی، در دکان‌های خیابان لاله‌زار و علاءالدوله و ناصر خسرو افتاده، متصرفین را ملتزم می‌کنند که در و پیکر دکان خود را به رنگ سبز درآورند و آنها که با زبان خارجه و حروف لاتین چیزهایی برای اعلان در پیشانی و پشت شیشه‌های دکان خود نوشته‌اند، وادار می‌کنند نوشته‌های خود را پاک کرده التزام بسپارند که دیگر از این اوراق‌های بی‌جا نزنند، و بر خلاف ملیت اقدام نکنند. روزهای جمعه، باید همه دکان‌ها تعطیل باشد و یک مشت از این مقررات.» (برای اطلاع بیشتر نک: عبدالله مستوفی، شرح زندگانی من، ج ۳، تهران: زوار، ۱۳۷۱، ج ۳، ص ۲۴۰).

روز معطلی دوباره آغاز به کار کرد. یکی از بهترین روایت‌ها از آن روزهای تهران را عبدالله مستوفی بیان نموده است، او چنین نوشته است:

«سید ضیاء عوارض بر بارهای وارده به شهر تهران برقرار کرد. نظامنامه‌ای برای بلديه نوشت. در این نظامنامه، انتخاب رئیس بلديه با رئیس الوزراء بود، اگرچه عمر ریاست وزراء سید ضیاءالدین کوتاه‌تر از آن شد که این مقدمات به نتیجه برسد، ولی در هر حال سنگ اول بنای بلديه امروز، به دست سید ضیاءالدین گذاشته شده است.^۱»

البته هرچند ریاست وزرای سید ضیاءالدین طباطبایی کوتاه زمان بود، اما از تأثیرات مثبت آن دوره بر بلديه تهران شواهد فراوانی وجود دارد؛ بر پایه اقدامات صورت‌گرفته، سنگ بنای شهرداری تهران از همان آغاز با نظم و ترتیب خاصی گذاشته شد.

برگ‌های نویافته‌ای که در پی این نوشتار خواهد آمد، گواه دیگری از عملکرد به نسبت منظم بلديه تهران در دوره ریاست حکیم اعظم بر این اداره است که محبوبی اردکانی در توصیف او و زمانه‌اش می‌نویسد: «در تاریخ ۳ ذی‌قعه ۱۳۳۹، حکیم اعظم به سمت کفالت بلديه منصوب شد، گویا در آن زمان به اقتضای سیاست و جلب انظار شهردار منظم بوده و خوب کار می‌کرده است.»

شرح سند:

برگ‌های نویافته‌ای که در پی خواهد آمد، کتابچه‌ای چاپی است که «خلاصه عملیات بلديه طهران» نام دارد. این سند، نخستین گزارش از کارکرد بلديه تهران از آغاز تأسیس آن تا سال ۱۳۰۱ خورشیدی را در برمی‌گیرد و از نخستین نمونه‌های گزارش عملکرد نهادهای دولتی است. از ویژگی‌های این سند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- اشاره به شعبات و واحدهای تابعه بلديه تهران که عبارت بودند از: «ادارات ساختمان‌تظیف و روشنایی؛ خیریه، صحنه و معاونت عمومی؛ احصائیه و سجل احوال؛ محاسبات و نظارت؛ عایدات؛ کابینه؛ دوایر عایدات مستقیم و غیرمستقیم و تفتیش»^۲ از مهم‌ترین مباحث سند می‌باشد و در ادامه نیز عملکرد هر یک از این واحدها شرح داده شده است.

۲- ذکر تعداد اجزای مختلف کارکنان بلديه تهران و همچنین تنوع و تعداد ماشین‌آلات و امکانات آن در

۱. مستوفی، همان، ج ۳، ص ۲۴۰.

۲. رؤسای ادارات مزبور در بلديه تهران، البته یک سال قبل از تنظیم این گزارش و «به موجب صورتجلسه شورای اداری بلدی جلسه پنجمین، اول برج ثور ۱۳۰۰ از این قرار بود: موسیو اپیکیان مأمور تشکیلات و رئیس اداره مرکزی؛ حکیم اعظم رئیس اداره صحنه و معاونت عمومی؛ موسیو آلبرت رئیس اداره محاسبات و عایدات؛ عبدالله بهرامی رئیس کل اداره مزبور امور خیریه؛ ابوالقاسم فروهر رئیس کل اداره ساختمان، روشنایی، تنظیمات و میاه؛ موسیو تیکرام ترهاکوپیان رئیس اداره تفتیش، سجل احوال، احصائیه، نشریات و مشرف‌الدوله رئیس اداره کابینه، پرسنل و ملزومات، اجزاء و رسومات.» (محبوبی اردکانی، همان، ج ۲، ص ۱۳۶).

سال ۱۳۰۱ خ از دیگر مواردی است که در این گزارش بدان‌ها اشاره گردیده است.
۳- از دیگر اطلاعات منحصر به فردی که این سند به دست می‌دهد، فهرست عایدات و مخارج شش‌ماهه اول سال ۱۳۰۱ خ بلدیه تهران است، که ریز آنها نیز معین گردیده است.
۴- اما به جرئت می‌توان گفت که مهم‌ترین ویژگی این گزارش اشاره به ریز اقدامات بلدیه تهران و شرح وظایف و اختیارات آن است که از این راه به درستی می‌توان دریافت که بلدیه چه وظایفی را در شهر بر عهده داشته است.

۵- از نکات مهم دیگر این سند اشاره به جمعیت تهران در سال‌های پایانی حکومت قاجاریه است. به زعم نگارنده این سطور، گزارشی که در ادامه می‌آید، تنها دربردارنده ویژگی‌های بالا نیست و او به دلیل کوتاهی فرصت از ذکر دیگر ویژگی‌های آن درمی‌گذرد. در عین حال، نکته قابل تأمل اینکه، بلدیه تهران اطلاع‌رسانی از اقدامات و عملکرد خود را وظیفه دانسته و در فرازی از مقدمه گزارش خود آورده است:

«... نظر به اینکه بلدیه یک مؤسسه اجتماعی و اطلاع از کلیه امور آن برای تمام سکنه محترم شهر لازم است علاوه بر راپرت‌های متوالی که تقدیم دولت و مجلس شورای ملی نموده، راپرت مختصری نیز تقدیم عامه کرده، ضمناً صورتی از خلاصه حساب شش‌ماهه اول سال را به عرض قارئین محترم برساند.»
اکنون خوانندگان محترم را برای دریافت درست‌تر از گزارش بلدیه به متن سند رهنمون می‌شود.

[سند شماره ۱]

[نشان تاج و شیر و خورشید]

بلديه طهران

اداره کابینه، مورخه ۲۴ برج دلو ۱۳۰۹

مقام مقدس ریاست محترم مجلس شورای ملی دامت شوکته

با نهایت احترام خلاصه اقدامات و عملیات بلديه را از بدو تأسیس تاکنون برای استحضار خاطر مبارک

تقدیم می‌دارد [مهر] بلديه طهران

[حاشیه پایین:]

جوابی بدهید و به کمیسیون محترم عرایض تعمیم کرده اگر صلاح باشد اطاق تنفس گذاشته شود [امضا

ناخوانا]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

خلاصه‌ عملیات بلدیة طهران

بسم الله الرحمن الرحيم

بلدیة طهران از ابتدای تاسیس دارای يك مجله بود که سرتأ کلیه عملیات این مؤسسه و صورت طایعات و مصارف را درج نموده و بنظر سگنه محترم شهر میرسانید. بموجب تصمیم دوات طبع مجله مزبور متجاوز از یکسال است موقوف و با اینکه مکرر بوسیله اعلانات از اهالی محترم شهر استدعا شد به محاسبات این مؤسسه که دفاتر آن برای هرگونه تفتیش باز بوده و همت رسیدگی فرموده بکلیه شعب و دوائر و مؤسسات آن سرکشی فرمایند کمتر این درخواست مورد قبول یافت لهذا لازم دانست نظر بانکه بلدیة يك مؤسسه اجتماعی و اطلاع از کلیه امور آن برای تمام سگنه محترم شهر لازم است علاوه بر راپرتهای متوالی که تقدیم دولت و مجلس شورای ملی نموده و ابرت مختصری نیز تقدیم طابع کرده ضمناً صورتی از خلاصه حساب شش ماهه اول سال را بمرض قارئین محترم برساند و تمنی کند که چون شرح مفصل عملیات و محاسبات مستلزم چندین راپر این مشروح است آقایان محترم بر کارکنان بلدیة منت گذارده و دوجزئیات امور تفقیحات کامله فرمایند

بلدیة طهران مشتمل بر تقسیمات ذیل است

ادارات ساختمان تنظیف و روشنائی - خبریه - صحه و معاونت عمومی - احصائه و سجل احوال - محاسبات و نظارت طایعات - کابینه - دوائر طایعات مستقیم - غیر مستقیم - تفتیش

۱ - ساختمان

بازره ساختمان مشتمل بر دوائر تنظیف - روشنائی - فنی (میاه / میباشد که شرح اقدامات و عملیات آنها بنحو اختصار ذیلا ذکر میشود

تنظیف

دائرة تنظیف یا احتراب بلدیة سابقاً با مقتضای عبارت از ۲۰۰ نفر عمله تنظیف و شش نفر لایب بوده و چهارده داس اسب و هفت دستکاه دوجرطه برای حمل زباله داشته است

تصویر صفحه نخست سند شماره ۲

[سند شماره ۲]

خلاصه عملیات بلديه طهران

بسم الله الرحمن الرحيم

بلديه طهران از ابتدای تاسیس دارای یک مجله بود که مرتباً کلیه عملیات این مؤسسه و صورت عایدات و مصارف را درج نموده و به نظر سکنه شهر میرسانید. به موجب تصمیم دولت طبع مجله مزبور متجاوز از یکسال است موقوف و با اینکه مکرر بوسیله اعلانات از اهالی محترم شهر استدعا شد به محاسبات این مؤسسه که دفاتر آن برای هرگونه تفتیش باز بوده و هست رسیدگی فرموده به کلیه شعب و دوائر و مؤسسات آن سرکشی فرمایند کمتر این درخواست مورد قبول یافت لهذا لازم دانست نظر به اینکه بلديه یک مؤسسه اجتماعی و اطلاع از کلیه امور آن برای تمام سکنه محترم شهر لازم است علاوه بر راپرتهای متوالی که تقدیم دولت و مجلس شورای ملی نموده راپرت مختصری نیز تقدیم عامه کرده ضمناً صورتی از خلاصه حساب شش ماهه اول سال را به عرض قارئین محترم برساند و تمنی کند که چون شرح مفصل عملیات و محاسبات مستلزم چندین برابر این مشروحه است آقایان محترم بسر کارکنان منت گذارده و در جزئیات امور تفتیشات کامله فرمایند.

بلديه طهران مشتمل بر تقسیمات ذیل است

ادارات ساختمان تنظیف و روشنائی - خیریه - صحیه و معاونت عمومی - احصائیه و سجل احوال - محاسبات و نظارت عایدات - کابینه - دوائر عایدات مستقیم - غیرمستقیم - تفتیش.

۱- ساختمان

اداره ساختمان مشتمل بر دوائر تنظیف - روشنائی - فنی - میاه می باشد که شرح اقدامات و عملیات آنها به نحو اختصار ذیلا ذکر می شود:

تنظیف

دائرة تنظیف با احتساب بلديه سابقاً با مفتشین عبارت از ۲۰۰ عمله تنظیف و شش نفر نایب بوده و چهارده رأس اسب و هشت دستگاه دوچرخه برای حمل زباله داشته است فعلاً عده مأمورین تنظیف به ۴۵۰ نفر بالغ و نفرات آن ما بین ۹ شعبه تنظیف واقع در محلات مختلفه شهر تقسیم شده اند.

یکصدوشصت نفر از عده فوق الذکر بناوحي بازار و سنکلیج و گلوبندک و عودلاجان و محله عربها و حیاط شاهی و ناحیه محمدیه و سر تخت و سرچشمه الی دروازه حضرت عبدالعظیم (ع) تخصیص داده شده و بقیه به سایر حدود خیابانها و قسمت شمالی شهر اختصاص دارند و شعبه هم برای خاک برداری و تنظیف و حمل زباله معین شده که دارای پنجاه رأس اسب است - چهل دستگاه دوچرخه و یک گاری چهارچرخه آب پاشی و یک اتومبیل آب پاشی و پنجاه عدد یکچرخه دستی برای حمل و نقل زباله تهیه شده و یکصد عدد صندوق برای زباله ساخته شده است که در محلات مختلفه گذارده اند یک دستگاه کارخانه نجاری و آهنگری برای راه انداختن و تعمیر لوازمات دائر مذکور ایجاد شده است که همه روزه دائر است. عده دوچرخه های مأمور

حمل زباله به خارج شهر که سابقاً فقط هشت دستگاه بوده فعلاً بالغ بر چهل و یک گاری و یک چهار چرخه است و قسمت عمده آنها در کارخانه نجاری و آهنگری مذکور در فوق ساخته شده است. عموماً بیست و دو دوچرخه همیشه مأمور حمل شن از خارج برای ساختمانها هستند ولی در زمستان فقط چهار دوچرخه برای این کار اختصاص دارد و بقیه مشغول حمل گل به خارج هستند. حد متوسط چرخهای زباله که در اوقات سال یومیه از شهر خارج می شود یکصد و دوازده است مطابق صورتیکه یومیه در دائر مزبور ثبت نموده اند در این مدت متجاوز از هشتاد هزار دوچرخه زباله حمل به خارج شهر شده است.

دائرة فنی

دائرة فنی از بدو تأسیس بلديه فعلی موفق شده است که خیابانها و مجاری آنها را پل های ذیل را در شهر و خارج شهر تعمیر نموده و بسازند.

ساختمان خیابانهای شهر

عبارت بوده اند از: ساختمان پیادهرو و شوسه و محل فاضل آب خیابان چراغ برق - ساختن پیادهرو و شوسه خیابان سپه و محل فاضل آب آن - تسطیح خیابان شاه آباد - شن ریزی خیابان ماشین شن ریزی خیابان کنت - شن ریزی خیابان مشیرالدوله - ساختن پیادهرو و شوسه و محل فاضل آب خیابان لاله زار - ساختن قسمتی از خیابان علاءالدوله و تسطیح بقیه آن - ساختن قسمتی از خیابان باب همایون احمدیه - شن ریزی خیابان جلیل آباد - تسطیح خیابان فرمانفرما و قوام السلطنه تسطیح خیابان نادری - تسطیح خیابان پشت انبار گندم - ساختن مدرسه فلاح - ساختن خیابان گمرک و بازارچه زعفران باجی - ساختن خیابان امین السلطان - ساختن قسمتی از خیابان خانی آباد - ساختن کوچه تکیه حاجیها و گذر مستوفی الممالک - ساختن خیابان برج نوش - سنگ فرش کوچه برهان السلطان - ساختن قسمتی از خیابان دروازه حضرت عبدالعظیم ساختمان پل ها و بعضی از مجاری آنها. حفره چاه برای فاضل آب جنب میدان محمدیه - ساختن بیست و هفت حوض برای آب پاشی در نقاط شهر خاصه در قسمت جنوبی کلیه حوضهای موجود ده - تنفییه و تعمیر مجرای قنات حاج علی رضا - تعمیر رخت شویخانه ها.

اقدامات متفرقه در شهر

پر کردن و ساختن گودال عظیم مجاور خانه ضیاء السلطان در خیابان ماشین - پر کردن گودال پشت حمام سنگلج - ساختن سر درب خیابان سپه - ساختن سر درب خیابان چراغ برق - ساختن آب انبار دروازه شمیران - پر کردن باستیان - پر کردن گودال بزرگ جنب میدان کاه فروشها - خراب کردن بنای شمالی عمارت توپخانه و ساختن قسمتی از عمارت بلديه - تخریب قراولخانه سرچشمه - احداث پیادهرو دروازه

خیابان علاءالدوله ساختن مستراح عمومی پشت تیمچه وزیرنظام - ساختن مستراح عمومی در خیابان ناصریه - تعمیرات کلیه دروازه‌های شهر و اغلب اطاق‌های جنب دروازه و پل‌های روی خندق. خیابانها و جاده‌های خارج شهر که تسطیح و تعمیر شده‌اند. ساختن راه شمیران - راه نیاوران - راه تجریش - راه دزآشوب - راه ضرابخانه - بریدن تپه قصر و ساختن جاده - تعمیر جاده‌های بیرون دروازه حضرت عبدالعظیم و دوازده غار و غیره.

- میاه -

سابقاً عده اشخاصی آبهای شهری را اجاره کرده با پنجاه و شصت نفر میراب شرکت کرده و محلات را بر وفق میل و منافع خود به طور غیرمرتبی مشروب می‌نمودند - پس از تأسیس بلدیة فعلی (۲۵) رشته قنات شهری از مالکین اجاره شده و با استخدام ۹ نفر سر میراب و ۳۶ نفر میراب قریب یازده هزاروپانصد خانه و باغات شهر را مشروب کرده و آب پاشی خیابانها هم با آب‌های استیجاری بلدیة انجام شده است در صورتیکه اگر برای این مصرف هم آب اجاره می‌شد مبالغی تحمیل بر بودجه میکردید و ضمناً به معمرین و فقرا محلات هم تخفیف داده و یا آنها را از پرداخت حق الشرب معاف داشته است.

- روشنائی -

در موقعیکه بلدیة سابق به بلدیة فعلی تبدیل شد چراغ‌های شهر عبارت از دوست شعله نفتی و پنج شش چراغ برق بوده است.

از بدو تأسیس بلدیة فعلی این مؤسسه موفق گردیده است که تا این تاریخ خیابانها و کوچه‌های مشروحه ذیل را بوسیله چراغ برق تنویر نماید.

خیابان چراغ برق - الماسیه - علاءالدوله - لاله‌زار - صنیع‌الدوله - شاه‌آباد - نادری - نوبهار - مسعودسعد - معین حضور - قوام‌السلطنه - خاص - برج‌نوش یا سنائی - فرخی - چهارراه حسن‌آباد الی چهارراه امیریه - جلیل‌آباد - درخشان - احمدی - کوچه پشت عمارات - سلطنتی - خیابان جبه‌خانه - میدان توپخانه - جلوخان مجلس - خیابان اسلامبول - سعدی - حافظ - منوچهری - غزالی - خاقانی - میدان مخبرالدوله - خیابان صاحب اختیار - خیابان نظامیه - پست‌خانه - خیابان فرمانفرما - خیابان مرآة‌الممالک - خیابان باغ شاه - خیابان آقا شیخ هادی - خیابان مریض‌خانه و توابع - خیابان فردوسی - کوچه ناظم‌الاطباء - خیابان کمال‌الملک - کوچه معزالدوله - کوچه قوام حضور - اکثر کوچه‌های مذکور هم روشن شده است.

بعلاوه از کارخانه متعلق به بلدیة واقع در دروازه قزوین خیابان‌های امیریه - قوام‌الدوله ارامنه سر پل امیربهداد و قسمتی از خیابان باغ شاه و بعضی از خیابان‌های مذکوره در فوق که در آن حدود است روشن شده و قسمتی از کوچه‌های اطراف آنها چراغ کشیده شده است - در کوچه‌های مشرحه ذیل [افتادگی سند] چراغ برق نصب شده است.

کوچه خراسانی‌ها - کوچه شیخ ابوالقاسم - کوچه مرآةالدوله - کوچه پشت‌نظامیه - کوچه محتشم‌الممالک - کوچه عرب‌ها - کوچه سیدمهنا - کوچه آقا محمود خراسی - کوچه برن - کوچه پست‌خانه - کوچه رکن‌الدوله - چهار راه حسن‌آباد - کوچه معین‌التجار - کوچه تلفن‌خانه - کوچه مدیرالصنایع - کوچه باغچه علیجان - کوچه حاجیه زهرا خانم - کوچه حاجی ساعدالسلطان - کوچه قاپوچی باشی - کوچه صدیق‌الدوله - کوچه مقابل سفارت انگلیس - کوچه همت‌آباد - کوچه ایزدی - کوچه بهاء‌الدوله - کوچه وزیر مخصوص - کوچه میرشکار - کوچه دژبان - کوچه میرزا جوادخان - کوچه اعتمادالذاکرین - کوچه درخشان - کوچه پشت مدرسه‌المالی - کوچه مشارالسلطنه - خیابان عین‌الدوله (حدود مسجد معیرالدوله) - مسجد حاجی حسینعلی - کوچه خطیب‌الممالک - کوچه حمام سرچشمه - کوچه مسجد حاج شیخ عبدالنبی - کوچه موثق‌الملک - قسمتی از خیابان صفیعلیشاه - قسمتی از خیابان دروازه شمیران.

بعلاوه برای معابر ذیل لوازمات تهیه شده و عنقریب کلیه آنها روشن خواهد شد.

خیابان داریوش - خیابان امین حضور - خیابان دروازه شهرنو - خیابان منتظم دربار - خیابان بلورسازی - خیابان ماشین - کوچه بازار کنارخندق - کوچه طباطبائی - کوچه مسجدالدوله - کوچه علیشاه - کوچه سردارمعمد - کوچه اعتمادالسلطنه - کوچه اعتمادالاسلام - کوچه مشارالسلطنه - کوچه عزت‌الدوله - کوچه شیخ رضا - کوچه حمام شاهزاده خانم - کوچه پشت بازارچه مروی - کوچه دکتر غلامحسین خان - منتهی‌الیه خیابان سپه تا دروازه باغ شاه.

چراغهای نفتی در حدود محلات و بازار به نهصدوهجده شعله بالغ و عده از آنها تا صبح میسوزد بعلاوه بواسطه موفق نشدن به امتداد شاه سیم از طرف کارخانه جناب آقای حاج امین‌الضرب به قسمتهای جنوبی شهر که سکنه محترم آن کمتر از حدود شمالی به داشتن چراغ برق ذیحق نیستند ناچار اخیراً بلديه تصمیم به اضافه کردن هزار شعله چراغ نفت گرفته عده از آنها دایر و به تهیه لوازم برای نصب بقیه مشغولند تا اینکه در آنیه کارخانه چراغ برق شاه سیم خود را به نقاط لازمه امتداد دهد.

خلاصه عجاله از کارخانه چراغ برق آقای حاجی امین‌الضرب ششصدوپنجاهونه شعله چراغ برق از کارخانه بلديه دویستوچهارده شعله و هفصدوهیجده عدد شعله چراغ نفتی دایر است.

۲- خیریه

اداره امورخیریه شامل شعب دارالایتام - دارالعجزه - کارخانجات بلدی می‌باشد و مجموعاً در مؤسسات خود یکهزاروپانصدوپنجاهوپنچ نفر را نگاهداری و اعاشه می‌نماید.

دارالایتام در شهر نو

از تاریخ ۱۵ حوت ۱۲۹۹ که دارالایتام به بلديه منتقل شد پانصدوپنجاه نفر عده ذکور و انث را اعاشه می‌کردند.

فعلاً هشتصدونود نفر اطفال ذکور و انث در محل مذکور اعاشه و زندگانی می‌نمایند. در مؤسسه مذکوره کارخانجات مختصر پارچه بافی - کفش دوزی - جوراب بافی - خیاطی - قالی بافی و غیره تأسیس شده

و قسمتی از البسهٔ اطفال و بعضی لوازمات آنها توسط خودشان تهیه می‌شود که ضمناً سرمایه برای اعاشه خود در آتیه در دست داشته باشند. یک دستگاه عمارت جدید علاوه بر عمارت و باغ ملکی برای توقف آن‌ها اجاره شده است. مرضای این قسمت از قبیل حریبه‌ها و مبتلایان به امراض جلدی مختلفه در قسمت علیحده نگاهداری می‌شوند و یک مریضخانه مخصوص برای این قسمت تهیه شده است - طبیب همه روزه کلیه افراد را معاینه می‌کند.

دارالعجزه در شهر نو

مؤسسه مذکوره محل نگاهداری عجزه و فقرای شهری است و فعلاً یک صدوپنجاهوشش مرد - یک صدونودوهفت زن و بیستوشش طفل در مؤسسه مذکوره توقف دارند که کلیه مایحتاج اعاشه آنان را بلدیة عهده‌دار است - مجموع آن‌ها سیصدوهفتادونه نفر است - از وجود اشخاص سالم مؤسسه نیز حتی‌المکان استفاده می‌شود و عده از زن‌ها و اطفال مشغول جوراب بافی و پشم‌ریسی می‌باشند. یک نفر طبیب مخصوص برای معالجهٔ قسمت دارالعجزه تعیین شده است که همه روزه افراد را معاینه می‌نماید - بعلاوه یک دستگاه عمارت و باغ برای دارالعجزه در سنه ماضیه خریداری شده است.

کارخانجات بلدی

این مؤسسه برای کمک به زنان بیوه و دختران است که روزها در آن جا مشغول پشم‌ریسی و قالی‌بافی و غیره هستند. و عده آن‌ها دویست‌وهشتادوسه نفر است و برای آنها بیست‌وپنج دستگاه قالی‌بافی تأسیس شده است بعلاوه یکصد دستگاه پارچه‌بافی و یک دستگاه پشم‌ریسی در آن جا دایر است. در دارالایتام نیز ده دستگاه قالیچه‌بافی و ۳ دستگاه جوراب‌بافی و سه چرخ خیاطی و یک دستگاه پارچه‌بافی دایر است بعلاوه عده از اطفال کفش‌دوزی و نجاری هستند و استاد کفاش و نجار برای تعلیم آن‌ها استخدام شده است. علاوه بر عدهٔ که در مؤسسات مذکوره متوقف و کلیهٔ مخارج آنان را بلدیة می‌پردازد یکصدوچهل وچهار فقره خانواری با اشخاص خارجی می‌پردازد که در خارج مؤسسات مذکوره با خرج بلدیة اعاشه مینمایند و کمک‌های دیگری از حیث قیمت سوخت زمستان و البسهٔ زمستانی و غیره با اشخاص متفرقه که استطاعت تهیه آنها را ندارند می‌شود.

در فصل زمستان نیز در محلات شهر چندین مسجد از طرف اداره مزبور برای توقف فقرا گرم می‌شود و مخارج آن را عهده‌دار است و فعلاً در هر ناحیه یک مسجد مفروش و گرم شده است. چنانچه ملاحظه می‌شود عده کلیه فقرائیکه در مؤسسات خیریه بلدی هستند قریب یکهزاروهشتصد نفراند ولی معذک با هم عده سائل و متکدی در معابر دیده می‌شوند بعضی از آنها حقیقتاً تکدی را شغل خود دانسته سالهای متمادی است به این کسب عادت نموده‌اند و با اینکه پس از مدتی توقف در دارالعجزه به اصرار و فشار و دادن التزام کتبی به متروک داشتن گدائی خارج شده مجدداً به‌طور قاچاق سؤال می‌کنند

بعبارة اخرى این اشخاص را جزو فقراء نباید منظور داشت چنانچه تفتیشات دارالمجزه دارائی نقدی بعضی از آنها را کشف نموده است و عده هم همه روزه از ولایت و اطراف خاصه از حدود کردستان و گروس و همدان وارد می‌شوند به طوری که از احصائیه فقرای طهران اند و جلوگیری از ازدیاد عده فقرای پایتخت منوط با اقدامات عادلانه حکام و تأسیس بلدیة و مؤسسات خیریه در کلیه ایالات و ولایت است بعلاوه متذکر می‌شود که وجود عده دراویش و معرکه گیر هم برحسب اجازه و اصرار محترمین خود اھالی است.

۳- صحیہ و معاونت عمومی

طهران قبل از تأسیس بلدیة فعلی دارای شش نفر اطباءی صحی که یکی از آنها سمت ریاست داشته بوده است ولی نظر به اینکه بودجه مکفی و توسعه که لازم چنین امر مهمی است نداشتہ غیر از نشر اعلانات صحی و پاره اقدامات که باز هم از نقطه نظر حفظالصحة شهر قابل ذکر و مورد توجه بود، نمایش مهمی نداده است ولی به قدر مقدور عملیاتی نموده که از هر حیث قابل تقدیر و تمجید است. موقعی که بلدیة فعلی تأسیس شد، اداره صحیہ و معاونت عمومی تشکیل و تاکنون به فقدان خیلی وسائل و کمی عایدات موفق به خدمات عمومی و عام‌المنفعہ مشروحه ذیل کرده‌ایم که خلاصه آن درج می‌شود.

اداره صحیہ بلدی عبارت از دائرہ صحیہ و دائرہ معاونت عمومی است که هر یک وظایف ذیل را عہده دارند.

صحیہ

- ۱- مراقبت و نظارت در اوضاع و حالات صحی شهر و مراقبت در ترتیب احصائیه.
- ۲- نظارت در حفظالصحة و مراعات نظافت در کلیة ارزاق عمومی و عاری بودن فروشندگان از امراض مسریہ.
- ۳- نظارت در حفظالصحة و کشتار شهر از نقطه نظر صحی.
- ۴- مراقبت از امور دواخانه‌ها و جلوگیری از فروش ادویہ مضرہ و کهنہ.
- ۵- تفتیش و نظارت در امور صحی مساجد و مدارس و مکاتب و حمام‌ها و سلمانی‌ها و مهمان‌خانه و نمایشگاه‌ها و قهوه‌خانه‌ها.
- ۶- نظارت در تنظیف مجرای قنوات و آب‌های مشروب.
- ۷- نظارت در دکاکین قصابی شهر.
- ۸- نظارت در امور تنظیفات شهر و تهیه وسایل حمل کثافات‌ها به اسرع وسایل.
- ۹- مراقبت در نظافت رخت‌شویخانه‌های عمومی.
- ۱۰- دستور و تهیه وسایل ساختمان مستراح‌های عمومی در معابر.
- ۱۱- جلوگیری از طبابت اطباء بی‌دپلم و غیرمجاز از وزارت معارف.
- ۱۲- جلوگیری از عملیات بی‌رویه قابلہ‌های بی‌اطلاع.

معاونت عمومی

- ۱- تأسیس مطب‌های مجانی یا پست امدادی در محلات شهر و شمیران و حضرت‌العظیم و همچنین تأسیس دو پست مجانی دندانسازی.
- ۲- تقسیم دواى مجانى به فقراء.
- ۳- تعیین اطباء بلدى و مفتشین صحى بقدر لزوم.
- ۴- تأسیس و اداره کردن مریضخانه بلدى دارای قریب نود تخت‌خواب برای ذکور و اناث و اطفال.
- ۵- تحویل گرفتن دارالمجانین از اداره نظمیة و توسعه دادن آن و خریدن حیاط و عمارت علیحده جهت مجانین اناث.

در اوایل ثور سنه گذشته اداره صحیه با تأسیسات ذیل تشکیل و با موفقیت‌هایی که در اجرای نظامنامه‌های صحی نموده است به تأسیس (مریضخانه بلدى) (مطب عمومی مجالی) (دواخانه شبانه) دارالتجزیه و مقدمات تأسیس دارالمرضاة برای پرورش اطفال شیرخوار موفق گردیده است.

۱- اطباء بلدى - عده اطباءى بلدى که بطور سیار مأمور انجام وظایف صحى در غلات مختلفه و مراقبت و شرایط حفظ‌الصحة شهر میباشد پنج نفر است و هر دو ناحیه شهر به یک نفر از اطباءى محلى تخصص داده شده.

وظایف اطباء صحى به شرح ذیل است - مراقبت مواد غذائى از حیث تازگی و مرغوبى آنها - رسیدگی و تفیش صحت مزاج عموم کارگران دلالیهها و سلمانیها - نظارت در نظافت دکاکین و مخصوصاً دکاکین فروشندگان ماکولات - مراقبت در نظارت مجارى میاه - قنوات - حوضها و آب انبارها - مراقبت در امور غسلخانه‌ها و اجراء قوانین شرعى و صحى در آنها - عیادت مرضای فقیر غیر قادر بر حرکت معالجه مجانى مسمرمین مغروقین - صدور جواز دفن برای اموات فقیر و بی‌بضاعت.

در این مدت قلیل اطباءى صحى با موانع و محظورات عدیده در اغلب وظایف مقررہ فوق موفق گردیده موافق احصائیة‌های موجوده عده زیادى حوض‌ها و آب انبارهای واقعہ در اماکن عمومی که آبهای آنها فاسد و کثیف و مخالف حفظ‌الصحة بوده تخلیه نموده و همین قسم در نظافت حمامها و تجدید آبهای آنها اقدام و حتى‌المقدور مراقبت در نظافت دائمى آنها دارند.

و همین قسم پاره اقدامات صحى از قبیل منع استعمال دخانیات در حمام و جلوگیری از ورود اشخاص لباس پوشیده در مستراح حمام‌ها که صحن بینه را گل‌آلود کرده و بعد آن گل‌ها را استحمام کنندگان با پاهای خود به خزینہ میبرند و منع دخول مبتلایان به امراض مسریه در حمام شده است. بدیهی است تصدیق خواهند نمود که اطباء بلدى تا اندازه‌ی که وضعیات مملکتی و مقتضیات عمومی اجازه میداد از ادای وظایف خود قصور نورزیده‌اند.

یکی از اقدامات مهمی که از طرف اداره صحیه فعلی شده تنظیم نظامنامه برای غسلخانه است که موافق مقتضیات مذهبی و اصول صحى تهیه و مواد عمدہ آن به موقع اجرا گذارده شده است. در قسمت مسلخ که برخلاف مقررات و تصویب مجلس حفظ‌الصحة از نازآباد بفرح آباد انتقال یافته

و چندان وضعیت مناسبی ندارد اداره صحیه سعی خواهد داشت که به خرج خود در آتیه مسلخی برطبق احتیاجات شهر بسازد.

و نظر به اینکه اغلب اوقات بواسطه هجوم پاره امراض در حیوانات و دواب تلفاتی به حیوانات شهری وارد می‌شد اداره صحیه علاوه بر طبیب بیطاری که از سابق مراقب مسلخ بوده با کمک مدرسه بیطاری وسایلی اتخاذ نموده امیدوار است در آتیه از نظائر این قبیل امراض در حیوانات اهلی جلوگیری نماید.

نظر به اینکه یکی از وسایل شیوع امراض مسریه در شهر بواسطه شستن رخوت و پاره کثافات در مجاری میاه است اداره صحیه رخت‌شویخانه‌های موجود را تعمیر و ساعی است که در هر ناحیه یک رخت‌شویخانه بنا کند و فعلاً مفتشین سیار برای ممانعت به قدر مقدور از رخت شستن در منکل‌ها و قنوات تعیین کرده ولی اقدامات مهم‌تری در این زمینه خواهد نمود.

چون وسیله کثافات معابر و شوارع نبودن مستراح عمومی است که کسبه و عابریین ناچارند برای رفع حاجت بدون ملاحظه از مضار اخلاقی و اجتماعی و صحتی آن در معابر عمومی و مساجد و مستراحهای حمامها بروند عجله چند مستراح در بعضی محلات کثیرالعبور و پرجمعیت ساخته شده و در نظر هست که در آتیه نزدیک به تعداد آنها افزوده و منظره کثیف شهر را از حالت فعلی نجات دهد در این مورد مساعدت مالی مالکین محترم مستغلات و عموم اهالی دخالت مؤثری در پیشرفت این منظور خواهد داشت. مستراحهای بنا شده یکی مردانه و یکی زنانه در پشت‌سرای وزیرنظام و یکی در خیابان ناصریه است که قریب به اتمام و چندین مستراح مردانه و زنانه هم در شمیرانات برای محفوظ داشتن آبهای جاری بنا شده است - علاوه بر اقدامات سابق‌الذکر در این مدت پاره عملیات متفرقه هم شده است که هر یک در نوبه خود برای حفظ‌الصحه ساکنین شهر مفید بوده است از جمله جلوگیری از مشاغل عفونی که در شهر تولید کثافات و عفونت می‌نماید از قبیل زه‌تابی و فخاری و کله و روده‌پاک کنی که با وسائل متخذه به تدریج آنها را به خارج شهر یا نقاط و محلات کم جمعیت انتقال داده و خواهد داد - اقدامات در محصور کردن و تیغه کشیدن جلوی خرابه‌های شهری و دکاکین مخروبه - رفع کثافات در دیوار کشیدن دور یخچالهای مخروبه که در معابر واقع و مخل اهالی شده بود.

جلوگیری از فروش دواجات توسط عطاری‌های بی‌سواد که تولید مخاطرات میشود و منع از عملیات قابل‌های بی‌اطلاع - سعی در ممانعت اکید از استعمال تریاک در قهوه‌خانهها و مراکز عمومی و تهیه پیشنهاد برای اینکه در آتیه شاید موفق به قدغن کلی این سم مهلک در جامعه بشود.

مراقبت در نظافت هتل‌ها و رستورانها و خصوصاً قسمت صحتی مزاج مستخدمین و کارگران خبازان - سلمانیان - حمامها و اشخاصی که طرف مراجعه عموم هستند. در پایان تشریح مختصری از اقدامات اداره صحیه و معاونت عمومی برای مزید اطلاع خاطر عموم پستهای امدادی بلدی وعده را که تا کنون معینه نموده‌اند به شرح ذیل توضیح مینماید پست‌ها عبارت‌انداز :

پست امدادی میدان توپخانه - پست محله قاجاریه - پست قنات‌آباد - پست پاچنار جهت امراض مقاربتی و جلدی - پست زنانه در چهار راه‌حسن‌آباد و دو پست صحتی در شمیران و زاویه مقدسه - پست

سر قبر آقا و دو پست دندان‌سازی در میدان توپخانه و بازارچه قوام‌الدوله دائر است بعلاوه در چهار ماه تابستان یک پست موقتی در قرب ضرابخانه برای عابرین و سقاهای راه و اشخاصیکه دوچار مخاطرات میشود دائر است.

پستهای فوق‌الذکر از اطباء دیپلمه و معاونین با اطلاع تشکیل و موافق مقتضیات فصلی چندین ساعت صبح و عصر مشغول پذیرائی مرضای فقیر بوده دواجات آنها را مجاناً میدهند - بعلاوه وسائلی اتخاذ شده است که اشخاص بی‌بضاعت فقط به این پستها مراجعه نمایند و مطابق احصائیه موجوده تا تاریخ اواسط برج میزان گذشته هفتادوسه هزارویکصدوسی‌ویک نفر به پستهای امدادی مراجعه نموده و یک قسمت عمدۀ آنها مبتلا به امراض مسریه و مقاربتی که ناشی از سوء اخلاق جامعه و مربوط به انحطاط اخلاق و ارضاع اجتماعی شهر است بوده و متأسفانه روز به روز تعداد این قبیل مرضی افزوده میشود.

چنانچه اشاره شد یکی از بهترین یادگارهای عام‌المنفعه و مؤثری که توسط اداره صحیه شده ایجاد یک باب مریض‌خانه است برای فقراء شهری - مریض‌خانه بلدی در اواسط برج عقرب ۱۳۰۰ تأسیس گردید برای اینکه عده از مرضای فقیر را که بواسطه نداشتن دوا و غذا گاهی در معابر افتاده و یا حالت رقت‌انگیزی تلف میشدند و پذیرفتن آنها در مریض‌خانه‌های موجود شهر از قبیل مریض‌خانه‌های دولتی و مریض‌خانه احمدی بواسطه نبودن تخت خواب ممکن نمی‌شد قبول و معالجه نماید برای محل مریض‌خانه باغ وسیعی ما بین دروازه باغ شاه و شهر نو انتخاب گردیده - این مریض‌خانه برای یکصد تخت خواب تهیه شده ولی فعلاً دارای (۸۷) عدد تخت خواب است و به پنج شعبه تقسیم میشود (داخلی) - امراض مسریه - زنان - کودکان) بعلاوه دارای دواخانه است و یک اطاق عمومی برای مرضای جدیدالورود تهیه شده که قبل از حمل به قسمت مربوط ۲۴ ساعت در آن اطاق برای تنظیف و تغییر لباس و معاینه و تشخیص مرض میمانند اطاق مخصوص برای عملیات جراحی و یک اطاق لابراتور و یک باب رختشوی خانه و اطاق دیگری برای ضد عفونی کردن اسباب و البسه و غیره در آن جا موجود است.

شرایط پذیرفته شدن مرضی در مریض‌خانه همان شرایط پست‌های امدادی است یعنی اشخاصی که فاقد وسایل معالجه و مداوای خود هستند به معرفی کمیساریاها یا اداره صحیه یا اطباء بلدی و پستهای امدادی یا یکی از معاريف شهر پذیرفته می‌شوند مخصوصاً اعتباراتی هم برای کرایه حمل‌ونقل مرضی منظور شده است که خود مریض‌خانه می‌پردازد - دو سنه ماضیه با اینکه هنوز تشکیلات مریض‌خانه کاملاً منظم نشده و چرخ‌های آن براه نیفتاده بود معذک شش‌صدوهفتادوهفت نفر در مؤسسه مذکوره پذیرفته شده و شش‌صدوسی‌وپنج نفر از آنها معالجه شده‌اند.

در خاتمه اشعار میدارد که پاره نواقص در وضعیات فعلی مریض‌خانه بلدی هست که بواسطه کمی عایدات هنوز بلدیۀ موفق به رفع آنها نشده و در آتیه امیدوار است با کمک اولیاء محترم دولت اقدامات لازمه بشود و همین قسم دو مریض‌خانه کوچک در زاویه مقدسه و شمیران باید ایجاد شود که فقراء محلی را معالجه نمایند.

۴- احصائیه و سجل احوال

اداره سجل احوال و احصائیه مشتمل بر دو دائره جداگانه است که خلاصه عملیات هر یک از آنها ذیلًا ذکر میشود.

۱- دائره سجل احوال

تصویب نامه عمومی سجل احوال در ۲۰ سنبله ۱۲۹۷ به تصویب هیئت وزراء رسیده و از ۱۵ برج قوس ۱۲۹۷ در طهران اجرا شده وظایف سجل احوال تا حمل ۱۳۰۰ در تحت نظر اداره نظمیّه بوده از آن تاریخ به بعد جزء بلديه و یک دائره مرکزی مخصوصی برای این مقصود تشکیل یافته است.

دائره مزبوره نواحی ده گانه سجل احوال را برای صرفه جوئی به هئیت ناحیه تقلیل داده و سه نفر اعضاء هر کدام از آنها را به دو نفر مبدل نموده است. علاوه بر دفاتر شهر دفاتر دیگری نیز در اطراف طهران که عبارت از بلوک غار و فشاویه و کن و سولقان و شمیران و لواسانات باشد تأسیس و ایجاد نموده است.

از ۱۵ حوت به این طرف نظر به تقلیل بودجه اجزاء دفاتر شهر به یک نفر و مأمورین خارج به دو نفر تنزل کرده اند (بعلاوه سه نفر عضو کمکی در شهر) دائره سجل احوال آرشیو منظم و متحدالشکلی تشکیل داده به طبع دفاتر (رپراتور) پرداخته ارزاق چاپی را تکمیل نموده نواقص قانون سجل احوال را بوسیله متحدالمالها رفع و قانون جامع برای موقع مناسبی تهیه کرده. اهالی را به وسایل ممکنه به ثبت اسامی خود تشویق کرده و وزارت خانها و ادارات دولتی را برای مساعدت و پیشرفت مقاصد خود به هر نوع که بوده دعوت نموده است.

صورت احصائیه سجل احوال از ۱۵ قوس ۱۲۹۷ الی آخر برج حوت

تخاقوی نیل ۱۳۰۰ (آنچه ثبت شده) از این قرار است

متولدین قبل از تأسیس سجل احوال	متولدین جدید	متوفیات	ازدواج	طلاق
۱۷۹۴ نفر	۱۳۰۲۳	۴۴۷۸	۴۵۹۳	۱۷۰

احصائیه

دائره احصائیه با تشکیلات بلديه جدید تأسیس گردیده و خود را موظف به این دانسته است که از کلیه جریانات اجتماعی- اقتصادی- اخلاقی و صحی شهر اطلاعات کسب نموده بوسیله ارقام مثبت و گرافیکهای متعدده عوامل و نتایج آنها را به انظار عامه برساند.

مسلم است بدون ارقام مثبت و بدون احصائیه بلديه به هیچ وجه نمی تواند اقدامات سودمندی نموده و از نتایج عملیات خود آگاهی یابد.

دائره احصائیه از بدو تأسیس تمام اوقات خود را به جمع آوری اطلاعات از دفاتر و نوشتجات مختلفه- صورت حسابهای کهنه، راپرت های خبازخانه غسلخانهها و غیره صرف کرده علاوه بر این مدل های مخصوصی برای دفاتر پستهای امدادی- راپرت قوایل- راپرت غسلخانهها دفاتر ملل غیر مسلمه و غیره تهیه می کند.

دائرة احصائیه در این مدت ۲۲ ماهه اطلاعات مهمی کسب نموده و احصائیه‌های گوناگونی جمع‌آوری کرده و میکند که مختصراً از قرار ذیل می‌باشند.

۱- احصائیه نفوس طهران- از نفوس طهران یک احصائیه قدیمی چهل سال پیش بدست آورده است که مطابق آن نفوس شهر صدوچهارهزار و چهارصدونود نفر بوده است و یک سرشماری هم بوسیله اجزاء خود در اوایل هذالسنه نموده است و در احصائیه مذکوره نفوس شهر به غیر از نظامیان و اعضاء سفارتخانه‌ها یکصدونودوشش هزار و دویست و پنجاه نفر ثبت شده. علاوه بر عده نفوس اطلاعات دیگری در این احصائیه بدست آمده است که در این مختصر راپرت نوشتن آنها غیرمقدور است.

۲- احصائیه متولدین -- متوفیات -- ازدواج -- و طلاق که از دفاتر سجل احوال استخراج مینماید احصائیه متوفیات را از راپرت‌های غسالخانه استخراج میکند این احصائیه خیلی مفید و از نقطه نظر درجات سن و امراض مختلفه و تقسیم آنها نسبت به نواحی شهر جالب توجه است.

۳- احصائیه اتباع خارجه.

۴- احصائیه بعضی از صاحبان مشاغل از قبیل- درشکه‌چی‌ها- حمل‌ها و غیره این احصائیه‌ها هم بوسیله نظمیة تهیه شده‌اند و هم در احصائیه اخیر شهر بدست آمده‌اند.

۵- احصائیه صحتی- این احصائیه خیلی مفصل و متعدد است برای ترتیب آن از دفاتر ماهیانه پست‌های امدادی- مریشخانه بلدیة و از کلیه مریشخانه‌های شهر کسب اطلاع نموده احصائیه کامل بدست آورده که از حالت صحتی شهر بخوبی مطالعه کننده را آگاه میسازد.

۶- احصائیه اطباء -- دواسازها -- دندانسازها -- قوایل شهر که بوسیله دفاتر وزارت علوم و تحقیقات محلی و دفاتر مستغلات تهیه شده‌اند.

۷- احصائیه محکومین خلافی و جنحه و جنایات- این احصائیه‌ها نیز متنوع و شایان اهمیت و جالب دقت هستند.

۸- احصائیه مدارس -- طلاب -- محصلین دیپلم گرفته -- باسواد و بی‌سوادان شهر -- موقوفات.

۹- احصائیه مشروح واردات ماهیانه انبار دولتی- نرخ اجناس -- مصالح -- اجرت کارگر در حال حاضر و از هفتاد سال پیش تاکنون.

۱۰- احصائیه سوق‌الدواب -- دواب شهری -- اصناف طهران -- عایدات راه شمیران و دواب نمایش حراج و غیره.

۱۱- احصائیه مصرف تریاک مصرف الکل، مصرف حشیش و حشیش‌کشها مصرف شیره و شیره‌کش‌ها.

۱۲- احصائیه فلاحتی ایالت طهران، مالیات ایالت طهران، خالصجات ایالت طهران، معادن ذغال سنگ، طواحن طهران، نفوس بعضی از بلوکات در زمان قدیم و حاضر و در چهل سال قبل، ایالات ایالت طهران و غیره و غیره؟

۱۳- احصائیه مصرف نان و گوشت ماهیانه شهر و واردات ذبایح، صورت دکاکین خبازی و قصابی.

۱۴- احصائیه فخرخانه‌ها، یخچالها، فراولخانه‌ها، میرابها، عمله احتساب، چراغهای شهری، قنوات و میاه جاریه.

۱۵- احصائیه حمل و نقل دولتی، پست‌خانه، بانک استقرایی، قیمت کرایه، حمل و نقل و غیره.

۱۶- گرافیک‌های متعدد راجع به کلیه مواد فوق‌الذکر و اهمیت بلوکات راجع به واردات غله شهر - نقشه گرافیکی شهر از نقطه نظر امراض گرافیک راجع به مصرف نان و گوشت و غیره که بوسیله این گرافیکها علل وضعیات اجتماعی اخلاق اقتصادی و صحتی شهر بخوبی محسوس است.
در خاتمه متذکر میشود که با وصف و ذکر مواد فوق‌الذکر اقدامات و زحمات این دائره درست معلوم نمیگردد در این موضوع یک راپرت مفصلتری لازم است که عملیات این دائره را شرح داده و از نتایج حاصله مطالعه کننده را مطلع سازد.

۵ - محاسبات و نظارت عایدات

اداره محاسبات در بدو تأسیس بلديه توأم با دوائر عایدات مستقیم و غیرمستقیم بوده ولی نظر به تصویب دولت، عایدات مستقیم و غیرمستقیم هر یک دوائر مستقله جداگانه گردیده و اداره محاسبات موظف گردیده است علاوه بر ترتیب و تنظیم محاسبات کل در عملیات دو دائره مذکوره نظارت نماید دفاتر اداره مذکوره همیشه باز و عموم اهالی میتوانند بدون هیچگونه ممانعتی آنها را ملاحظه و از متصدیان توضیح بخواهند و برای مزید استحضار خلاصه حساب عایدات و مخارج بلديه طهران را در مدت شش ماه اول هذمه‌السنه ذیلاً ذکر مینماید با توضیح اینکه معمولاً عایدات بلديه در شش ماه دوم بطور متوسط یک ثلث تنزل مینماید - ضمناً اشعار میدارد که عایدات بلديه همه روزه مرتباً تحویل بانک شاهنشاهی ایران شده و مخارج یومیه نیز حواله به بانک مذکور میشود و از این راه نیز وسیله برای تفتیش در عایدات و مخارج بلديه فراهم است.
دائره عایدات مستقیم مأمور جمع‌آوری عایدات مستغلات حراج - اصناف - نمایشات - اعطاسی - و عیدی و غیره و دائره عایدات غیرمستقیم مأمور وصول عواید نواقل - بار - ذبایح - سوق الدواب و غیره است.

و بطوریکه در فوق ذکر شد دو دائره مذکوره مستقل اند ولی وظائف خود را در تحت نظارت رئیس محاسبات کل انجام میدهند و برای اینکه قارئین محترم از شرح اقدامات آنها اجمالاً مستحضر شوند بصورت حساب ذیل (قسمت عایدات) مراجعه فرمایند.

توضیح اینکه در صورت حساب شش ماه دوم که در آخر سال باید طبع شود مصارف مدرسه ابتدائی و صنعتی ایتم ذکور و اناث که محل و اثاثیه و لوازم آن تهیه شده و در شرف افتتاح است و مخارج دارالرضاعه که مشغول تأسیس آن هستند بر مبلغی که در صورت حساب ذیل برای مؤسسات خیریه و صحیه منظور شده اضافه خواهد شد.

صورت عایدات و مخارج ششماهه اول سال ایت ئیل ۱۳۰۱ بلديه طهران

عایدات

ملاحظات	جمع			مبلغ کل			مبلغ جزء			شرح
	تومان	ق	د	تومان	ق	د	تومان	ق	د	
										عایدات حقیقی
										<u>۱. عایدات مستقیم</u>
										مستغلات
							۲۵۱۰۹	۱	۷۵	
							۱۵۹۷	-	۶۰	حراج
							۳۴۲۸	۴	۷۰	اصناف
							۱۹۲۷	۶	۲۰	اعطاسی و عیدی
							۱۰۴۰	۳	۷۵	نمایشات
				۳۳۱۴۶	۸	-	۴۴	۱	-	متفرقه (غیر مستغلات)
										<u>ب. عایدات غیر مستقیم</u>
										نواقل
							۵۷۹۵۲	۶	۵۵	
							۱۲۱۴۱۲	-	۵۰	بار
							۱۸۶۶۴	-	-	ذبیح
							۸۶۷۲	۹	-	سوق الدواب
							۷۴۰	۱	-	رأسی یقمران از گوسفند
				۲۰۷۵۲۹	۴	-۵	۸۸	۱	-	متفرقه
										<u>ت. عایدات مستغلات بلدی</u>
										عایدات دریافتی
				۱۶۹	۵	-	-	-	-	
				۲۴۰۸۴۵	۷	-۵				[جمع کل]

عایدات

ملاحظات	جمع			مبلغ کل			مبلغ جزء			شرح
	تومان	ق	د	تومان	ق	د	تومان	ق	د	
				۲۴۰۸۴۵	۷	۰۵	-			منقول
							۳۱۳۲۸	۳	۹۰	ث. سایر عایدات
							۶۰۰	۷		میه
							۳۷۲	۸		سجل احوال
							۴۰۰			قبض یکصد دینار تلگراف
							۲۳۸	۳		صدیک مالیات غیر مستقیم
							۴۸۴	۶	۵۰	روشنائی
							۵۰۰			نشریات
										چرایم دایره عایدات
										غیر مستقیم
							۱۰۷۲	۳	۱۰	عایدات بلديه شمیرانات
				۴۸۳۰۹	۲	۸۰	۱۳۳۱۲	۱	۳۰	«باج راه شمیران
۲۸۹۱۵۴	۹	۸۵					-			جمع عایدات حقیقی
				۲۷۰۳۲		۲۵				کمک خرج
										بانک شاهنشاهی
										تتمه حساب جاری
										«تجارخانه اتحادیه
۳۳۴۷۲	۲	۷۵		۶۲۴۰	۲	۵۰				جمع عایدات
										و کمک خرج
۳۲۲۴۲۷	۲	۶۰								حساب معوقه
										تحویلی دایره
										عایدات مستقیم
				۱۷۵						از بابت برج میزان
۲۴۴	۳	۴۰		۶۹	۳	۴۰				متفرقه
۳۲۲۶۷۱	۶									جمع کل عایدات
۱۰۱۲	۳	۱۵								موجودی اول سال ایتیل
۳۲۳۶۸۳	۹	۱۵								[جمع کل]

مخارج

ملاحظات	مبلغ کل			مبلغ جزء			شرح
	تومان	ق	د	تومان	ق	د	
							مخارج اداری و انتفاعی هذه السنه و قروض سنه ماضیه
				۲۵۳۶۴	۸	۱۰	میزان اوراق درخواست اداره مرکزی
				۳۰۱۲۷	۴	۸۵	«اداره محاسبات و عایدات
				۳۶۶۵۳	۱		«اداره صحیه و معاونت عمومی
				۱۲۲۴۰۰	-	۴۵	«اداره ساختمان
				۵۶۳۴۴	-	۴۵	«اداره امور خیریه
				۹۴۷۳	۳	۵۰	«اداره احصائیه و سجل احوال
				۴۳۲۸			«دائره تفتیش
				۸۲۵	۳	۴۰	«باجگیری راه شمیران
				۱۳۶۰۰			«دیون
				۱۹	۱	۲۰	مخارجی که بلديه شمیران از عایدات کرده است
	۲۹۹۱۳۵	۲	۱۵				جمع
	۱۳۵۷	۴	۹۵				مجلس حفظ الصحه دولتی از بابت عشریه نواقل
	۳۰۰۴۹۲	۷	۹۰				جمع مخارج اداری و مخارج
							استرداد قروض سنه ماضیه
				۱۴۹۷	۷	۰۵	راجع بمخارج دولتی
				۵۴۵	۵	۱۵	مجلس حفظ الصحه دولتی
				۱۳۰۷۵	۱	۱۰	وزارت مالیه
				۱۰۲۰			اداره قشونی
				۵۶۰۰			حکومت نظامی
				۵۵۰			بانک شاهنشاهی
	۲۲۲۸۳	۳	۳۰				اداره صحیه
	۳۲۲۷۷۶	۱	۲۰				جمع کل مخارج
	۹۰۷	۷	۹۵				موجودی ادارات در آخر برج سنبله
	۳۲۳۶۸۳	۹	۱۵				[جمع کل]

۶- کابینه:

کابینه بلديه شامل دائره اجراء و شعب آرشيو و ملزومات است و از بدو تأسیس بلديه تا بحال ۱۱۴۱۳ فقره مراسله وارد بلديه طهران و ۷۴۹۷ فقره مراسله صادر شده است.

۷- دائره تفتیشی

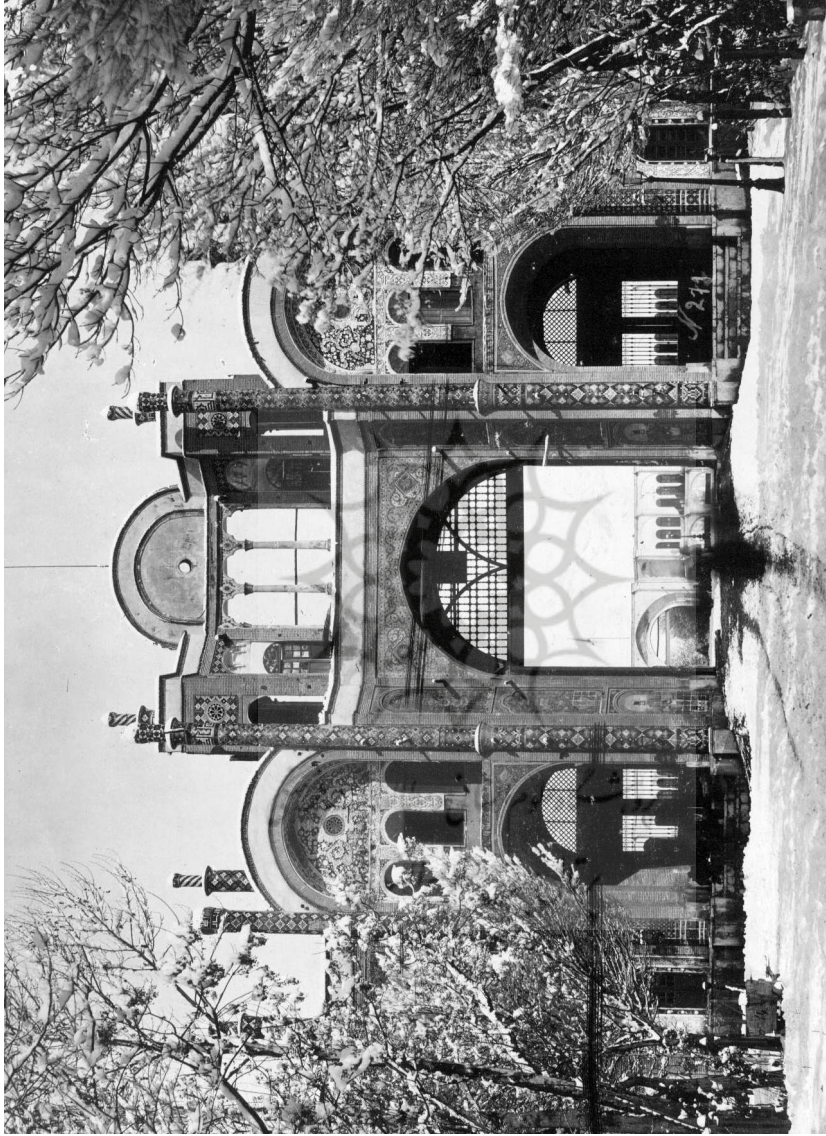
دائره مذکوره نظارت در کلیه عایدات و مخارج مؤسسات بلديه نموده موظف است راپرت تفتیشات خود را مرتباً به نظر ریاست یا کفالت بلديه طهران برساند بعلاوه در اجراء وظائف اعضاء و اجزاء بلديه همه گونه حق تفتیش و نظارت دارد.

در خاتمه معروض میدارد. نسبت به حوائجی که شهر طهران دارد این مختصر عملیات شاید قابل ذکر هم نبوده و اگر بشرح آن پرداخت بیشتر از این نظر بوده است که توجه سکنه پایتخت را به اهمیت امور بلدی معطوف داشته و خاطر نشان نماید محکمه برای آباد و آبرومند کردن شهری مثل طهران که از ابتدا از روی یک نقشه علمی و یک مطالعات صحتی که در ممالک متمدنه معمول است ساخته نشده جد و جهدهای زیاد و کمکهای مادی و معنوی و مدت کافی لازم است و باید لاقلاً میزان عواید و مصارف بلديه‌های بعضی از شهرهای کوچک اروپا را در نظر گرفته و حصول نتایج منظوره را منوط به اعلی درجه همت اهالی دانست ضمناً ناگزیر از عرض این نکته است که اولین اقدامات اساسی و حفظالصحه سکنه شهر بدواً ساختن مخزن‌های آب مشروب و لوله‌کشی در تمام نقاط شهر و ثانیاً بنای مجاری فاضل‌آب تحت‌الارضی است که بدون انجام این دو امر ساختمان صحیح معابر از روی قوانین علمی به هیچ وجه ممکن نخواهد بود و پس از این دو اقدام اولیه که مخارج هر یک کمتر از چند کرویر تومان نیست میتوان به عملیات دیگر پرداخت و گرنه با عایدات و عوارض فعلی بلدی که میزان آن در ابتدای تأسیس نهصد هزار تومان در نظر گرفته شده و فعلاً دو سال بیش از تقریباً چهارصد هزار تومان نیست و قسمتی از اهالی برای پرداخت آن هم حاضر نیستند جز همین عملیات فنی مختصر و اقدامات صحتی و تعاونی و همین اندازه تنویر و تعمیر چه انتظاری میتوان داشت.

امید است با توجهات دولت و تشکیلات قانونی و مساعی مستشار امریکائی و بذل همت اهالی شهر از این به بعد نتایج مهم‌تر و مفیدتر حاصل کرده بعون‌الله و تاییده.

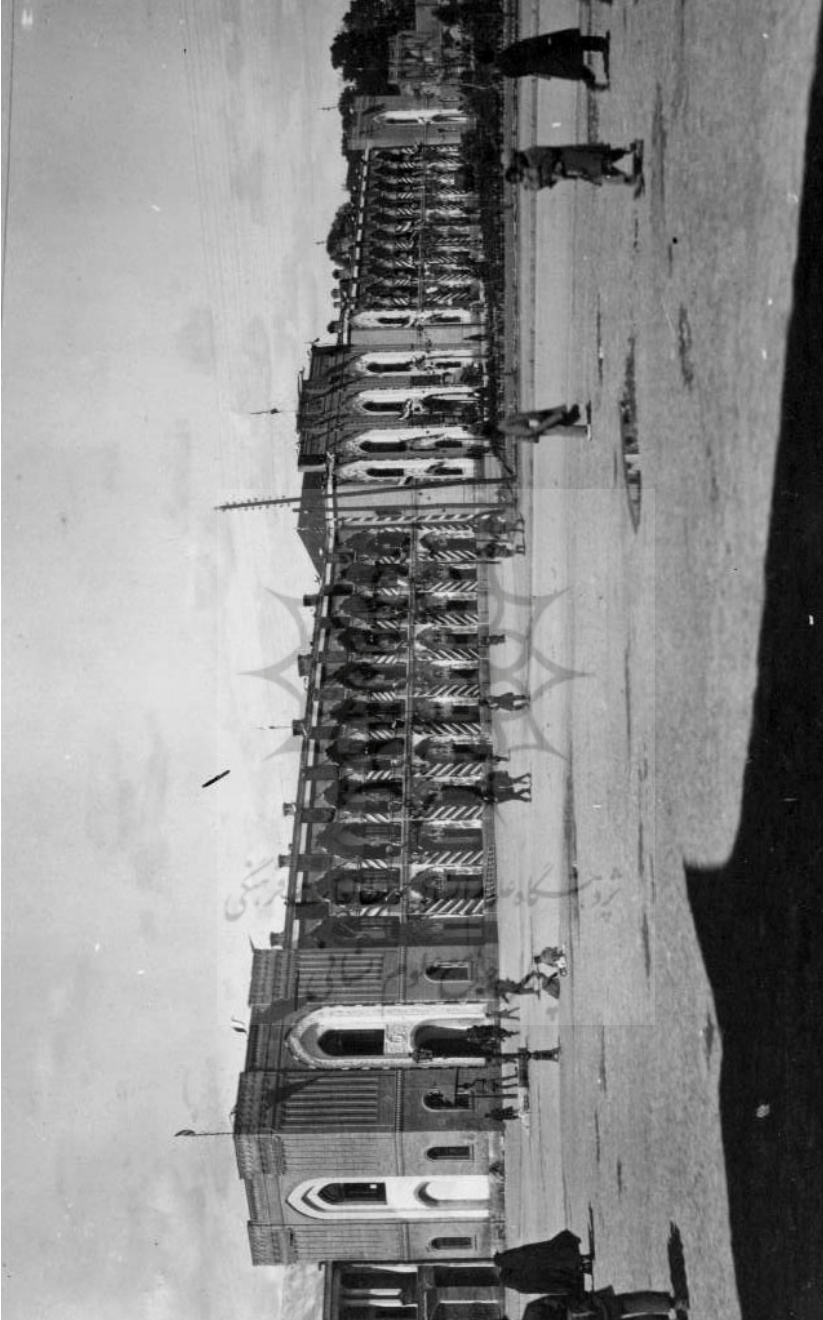
۱۲ دلو ۱۳۰۱

حکیم اعظم - بلديه طهران

سردر میدان توپخانه تهران

پیام بهارستان / ۲۰، س. ۲، ش. ۶ / زمستان ۱۳۸۸

عمارت بلديه

عمارت بلديه و ميدان سپه در فضل زمستان

پیام بهارستان / ۲۵، س ۲، ش ۶ / زمستان ۱۳۸۸